EUSEBIU POPOVICI (1838–1922). 175 DE ANI DE LA NAŞTERE*

RODICA IAȚENCU

Profesorul de teologie Eusebiu Popovici s-a născut la 15 februarie 1838, în Cernăuți, în familia preotului Constantin Popovici şi a Mariei (născută Bendevschi)[1].

Tatăl lui Eusebiu, Constantin Popovici (1807–1890), născut în familia preotului Gheorghe Popovici, a fost profesor de Istorie bisericească şi de Drept bisericesc la Institutul Teologic din Cernăuți, preot (1832), protopop (1860), paroh la Biserica ,,Sf. Nicolae" din Cernăuți (1853–1860), consilier eparhial, deputat în Dieta Bucovinei (1861). A combătut prozelitismul catolic în Bucovina şi a pus bazele bibliotecii Institutului Teologic. A lăsat în manuscris cursurile celor două discipline pe care le-a predat[2].

Fratele, Constantin Clement Popovici (1846–1938), a urmat aceeaşi pregătire teologică: gimnaziul şi Facultatea de Teologie de la Cernăuți, cu o specializare la Viena (1871–1872). A fost profesor de religie la Şcoala Normală din Cernăuți (1872–1873), profesor suplinitor la Catedra de istorie bisericească şi de drept canonic de la Institutul Teologic (1873–1875). Din anul 1875 a fost profesor

---

* Comunicare susținută la Sesiunea ştiințifică *Alma Mater Sucevensis*, organizată de Departamentul de Ştiințe Umane şi Social-Politice – Facultatea de Istorie şi Geografie şi Centrul de cercetări interdisciplinare ,,Charpathica" ale Universității ,,Ştefan cel Mare", Ediția a XIII-a, dedicată împlinirii a 50 de ani de viață universitară suceveană, Secțiunea de Istorie modernă şi contemporană, Suceava, 7 martie 2013. Sursă foto: http://www.basilica.ro/stiri/15-februarie-1838-s-a-nascut-in-cernauti-eusebiu-popovici-preot-si-profesor_3897.html.

[1] Pentru a se evita eventuale confuzii, facem precizarea că în perioada 1863–1937 a trăit doctorul în filologie, profesor şi director de liceu în Suceava, preşedinte al Societății „Şcoala Română", Eusebie Popovici. Acesta a desfăşurat o intensă activitate politică şi culturală. A reprezentat Suceava în Consiliul Național şi în Congresul general al Bucovinei şi a făcut parte din Parlamentul României Mari, în legislaturile 1920–1922 şi 1926–1927. Cf. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Iaşi-Suceava, Princeps Edit–Biblioteca Bucovinei ,,I. G. Sbiera" , 2004, p. 247.

[2] *Ibidem*, p. 243.

Analele Bucovinei, **XX**, *2* (41), p. – , Bucureşti, 2013

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

extraordinar şi apoi definitiv (1880–1918) la Catedra de drept bisericesc de la Facultatea de Teologie a Universităţii din Cernăuţi. A fost, în mai multe rânduri, decan al acestei facultăţi şi, în perioada 1888–1889, a fost rectorul Universităţii. A fost deputat în Parlamentul din Viena, calitate în care a elaborat o *Interpelare în Parlament asupra reporturilor de drept ale bisericii din Bucovina* [Parlaments-Interpellation zu den rechtlichen Beziehungen der Kirche in der Bukowina], publicată în ,,Candela", în anul 1905. A fost preot (1871), protopresbiter (1880), arhipresbiter stavrofor (1896). După ce s-a călugărit, sub numele de Clement, a devenit arhimandrit (1910), arhimandrit mitrofor (1918), consilier mitropolitan onorar. A fost preşedintele Consistoriului spiritual al Arhiepiscopiei Cernăuţilor în perioada 1925–1931. Activitatea ştiinţifică s-a concretizat în elaborarea unor lucrări de drept canonic, a unor traduceri şi a unor studii publicate în reviste de specialitate. A tradus, în 1866, volumul *Fântânele şi codicii dreptului bisericesc ortodox, cu un apendice care conţine învăţătura celor 12 apostoli*; este autorul volumelor *Covoarele apostolice* (1896) şi *Prelegeri din dreptul bisericesc* (1902)[3].

Crescut şi educat într-o familie de preoţi, Eusebiu Popovici şi-a făcut studiile liceale în perioada 1848–1856 la Cernăuţi, tot aici absolvind şi Institutul Teologic (1857–1860). Între anii 1860 şi 1861 a urmat o specializare în istorie bisericească şi drept canonic la Universitatea din Viena.

Eusebiu Popovici s-a căsătorit cu Elena Hacman şi a avut ca fiu pe viitorul om de ştiinţă, doctor Gheorghe Popovici, luptător pentru drepturile politice ale românilor şi apreciat ca important poet al Bucovinei sub numele de Teodor Robeanu[4].

Profesorul Eusebiu Popovici s-a implicat activ în viaţa culturală a provinciei. Astfel, în perioada 1861–1870, a fost custode al Bibliotecii de Stat din Cernăuţi (din februarie 1870, postul de custode a fost ocupat de profesorul I. Gh. Sbiera), cu merite deosebite în organizarea acesteia[5]. Fondul de carte al bibliotecii s-a

[3] *Ibidem*, p. 242; Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, p. 251.

[4] Gheorghe Popovici (1863–1905), istoric, poet, membru de onoare al Academie Române din 1905. La Cernăuţi urmează gimnaziul şi Facultatea de Drept. Îşi continuă studiile la Innsbruck şi Viena. În 1894 a susţinut doctoratul în drept. A fost deputat în Dieta Bucovinei. Din 1901 s-a stabilit în România, dedicându-se studiilor privind istoria dreptului românesc: *Notiţă privitoare la istoria vechii organizaţiuni a Moldovei de Sus* (1900), *Ordinea de succesiune în moşiile donative moldovene în sec. XV* ş.a. Publică şi poezii în ,,Convorbiri literare", „Candela", „Gazeta Bucovinei". În anul 1908 a apărut, la Bucureşti, volumul *Poezii postume*, prefaţat de Nicolae Iorga. Cf. Emil Satco, *op. cit.*, p. 311–312; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicţionar. 1866–2003*, Ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, cu un Cuvânt-înainte de Academician Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, Bucureşti, Editura Enciclopedică–Editura Academiei Române, 2003, p. 675.

[5] Constituită pentru a asigura progresul cultural şi dezvoltarea învăţământului public în Bucovina, prin donaţii iniţiate de Mihai Zotta, care au fost urmate de cele ale altor bucovineni, printre care şi fraţii Popovici, Biblioteca Ţării Bucovina a fost inaugurată la 29 septembrie 1852, iar în anul 1861 a trecut în subordinea Comitetului Executiv al Dietei Bucovinei. Din 1875, Biblioteca a intrat sub autoritatea Universităţii din Cernăuţi. Cf. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ediţie şi studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 149–150; Ştefan Purici,

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

îmbogăţit, prin schimbul de cărţi făcut în anul 1868 cu Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi, condusă de Cezar Cătănescu. În scrisoarea trimisă de acesta către Eusebiu Popovici se preciza că „înaltul guvern, inspirat de interes adevărat naţional, acela de a înavuţi această bibliotecă cu toate cărţile ce au apărut în limba română, a autorizat pe subsemnatul, acordându-i şi creditele necesare, de a intra în corespondenţă cu bibliotecile existente din toată ţările române, pentru a efectua preschimbări sau cumpărări de cărţi române, care nu se află în Biblioteca Centrală din Iaşi. Convins că d-voastră veţi binevoi a primi cu interes ocaziunea de a servi o chestiune aşa de importantă pentru români, subsemnatul am onoarea de a trimite pentru biblioteca ce dirijaţi trei exemplare din *Catalogul Bibliotecii Centrale din Iaşi*, rugându-vă să binevoiţi a onora şi d-voastră această bibliotecă cu catalogul bibliotecii bucovinene. Prin mijlocul acesta sperăm a putea afla şi procura mai uşor cărţile române ce ne lipsesc, realizând şi posibilitatea de existenţă mutuală între ambele stabilimente de aceeaşi natură. Totodată, vă rugăm pe d-voastră a ne încunoştiinţa dacă din exemplarele de rezervă puteţi vinde sau schimba pentru alte opuri de care s-ar interesa biblioteca d-voastră şi pe care le veţi putea scoate în rezerva însemnată în fiecare op din catalogul ce vă trimit. Biblioteca Centrală din Iaşi salută pe sora sa din Bucovina, rămânându-ne personalmente a vă asigura, domnule bibliotecar şi colega, de stima prea deosebită ce vă conserv”[6].

Eusebiu Popovici a fost profesor suplinitor la Catedra de studiu biblic al Vechiul Testament şi limbi semitice la Institutul Teologic din Cernăuţi (1862–1866), apoi profesor suplinitor (1866) şi definitiv (1868) la Catedra de istorie bisericească şi drept canonic (deţinută din 1833 de tatăl său, Constantin Popovici). Din anul 1875 până în anul 1908 a fost profesor titular la Catedra de istorie bisericească de la noua Facultate de Teologie a Universităţii din Cernăuţi. La această catedră a predat şi alte discipline, cum ar fi patrologia, enciclopedia şi metodologia studiilor teologice ş.a. A suplinit la Catedra de drept bisericesc (deţinută de fratele său, Constantin), apoi la Catedrele de dogmatică (1882–1896) şi *Noul Testament* (1898–1901). Eusebiu Popovici a fost decan al Facultăţii de Teologie de şase ori şi rector al Universităţii din Cernăuţi în perioadele 1880–1881 şi 1895–1896. A fost inspector şcolar (1869–1876), membru în Consiliul şcolar al Austriei (1877–1896). În anul 1863 Eusebiu Popovici a fost hirotonit preot, iar după ce a rămas văduv s-a călugărit, sub acelaşi nume. A fost consilier consistorial onorar (1874), protopresbiter (1874), arhipresbiter stavrofor (1880) şi arhimandrit de scaun (vicar) al Arhiepiscopiei Cernăuţilor (1913–1918)[7].

Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (3), 1998, p. 217.

[6] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 150–151.

[7] Emil Satco, *op. cit.*, p. 247–248; Ion Nistor, *op. cit.*, p. 218, 272.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

Eusebiu Popovici, împreună cu fratele său, Constantin Clement Popovici, au fost membri ,,ordinari" ai Asociației Transilvane pentru Literatura şi Cultura Poporului Român, alături de I. Vasiloc şi N. Criste[8].

Ca o încununare a activității sale, Eusebiu Popovici a fost ales, la 4 aprilie 1908, membru de onoare al Academiei Române[9].

Eusebiu Popovici a avut preocupări de traducător şi lingvist, implicându-se în rezolvarea dificilei chestiuni a şcolilor româneşti care erau ameninţate cu desfiinţarea de către autoritățile austriece. După anul 1848, elaborarea şi difuzarea manualelor şcolare au stat în atenția mai multor intelectuali bucovineni, animați de acțiunile lui Aron Pumnul. Aceste acțiuni se petreceau în contextul luptei pentru recunoaşterea şi înfăptuirea autonomiei naționale şi ca urmare a creşterii considerabile a numărului de şcoli, de la 26 în 1850, la 104 în 1865. Acestora li s-au adăugat cele două licee, unul înființat la Suceava, în 1860 şi celălalt la Cernăuți, în 1862, pe lângă gimnaziul şi liceul existent din 1808. Ambele licee foloseau ca limbă de predare germana, sub pretextul lipsei de manuale româneşti şi de profesori români. În schimb, limba română a fost extinsă la Seminarul şi Institutul Teologic, unde aceasta se folosea ca limbă maternă.

Ministerul Învățământului din Viena a emis o circulară, la 23 februarie 1850, ca răspuns la cererile repetate ale românilor, prin care se aproba ca îndrumarea şi controlul întregii rețele şcolare din Bucovina să treacă de la Consistoriul catolic şi guberniul Galiției în seama Consistoriului ortodox şi a guvernatorului Bucovinei. În acest context, elaborarea cărților didactice de către intelectualii bucovineni devenea o condiție esențială a asigurării autonomiei naționale. În aceste împrejurări istorice trebuie încadrate preocupările lui Eusebiu Popovici de elaborare de manuale şcolare, alături de alți intelectuali bucovineni, precum Ion şi Vasile Bumbac, Gherasim Buliga, Teoctist Blajevici, Vasile Ianovici, Silvestru Morariu Andrievici[10]. Astfel, Eusebiu Popovici este autorul a două manuale şcolare, rămase în manuscris: *Exerciții pentru sintaxa limbii latine* (două volume, 1896–1897) – traducere din limba germană a lucrării lui Hauber (*Exerciții pentru sintaxa latină*), dar mult îmbunătățită prin contribuții proprii; *Gramatica românească* (1921).

Eusebiu Popovici a tradus, în colaborare cu Gherasim Buliga, şi lucrarea *De bello gallico*, de Caesar. Alte lucrări semnate de Eusebiu Popovici sunt: *Istoria şi literatura sistemului teologiei dogmatice* (1895); *Das Schlusskapitel der Kirchengeschichte* (1898); *Încercare de a pătrunde în misterul despre Sf. Treime* (1900).

[8] Ştefan Purici, *op. cit.*, p. 220.

[9] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 675.

[10] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 148; Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I *(1774–1862), De la administrația militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993, p. 450.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

Eusebiu Popovici a publicat studii în revista ,,Candela". Jurnalul bisericescu literariu (Cernăuți) şi în ,,Archiv für Katholisches Kirchenrecht" (Mainz)[11].

Eusebiu Popovici a întocmit cursul de *Istoria bisericească universală*, predat în limba germană la Facultatea de Teologie. Acesta, litografiat în mai multe rânduri, a fost considerat ,,o adevărată enciclopedie teologică, cel mai complet manual de acest fel din Răsăritul ortodox până la el", ,,operă de bază a istoriografiei bisericeşti"[12]. Cursul a fost tradus în româneşte de foştii săi studenți, episcopii Atanasie Mironescu şi Gherasim Timuş, în două volume, care însumau 1 283 de pagini, apărute la Bucureşti, în perioada 1900–1901. În perioada 1925–1928 cursul a fost republicat la Bucureşti în patru volume (1 891 p.), în traducerea lui Atanasie Mironescu, retras din scaunul de mitropolit primat, sub titlul *Istoria bisericească universală şi statistica bisericească*. Acelaşi tratat a fost tradus la Carloviț, în 1912, în limbile sârbă şi bulgară, de Moise Stoikov[13].

În anul 1880 ierarhul bucovinean a întocmit un *Studiu pregătitor pentru întâiul congres bisericesc în arhiepiscopia Bucovinei*, tipărit la Cernăuți, în organizarea căruia era implicat, alături de mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici. Aici este tratată problema autonomiei şi a organizării constituționale a bisericii din Bucovina şi este reprodus *Statutul* din 1871, ,,spre orientarea tuturor". La 15 august 1881 a fost emis decretul ministerial pentru alegerile congresuale după vechiul statut, iar la 2/14 iulie 1882, la Cernăuți, a avut loc şedința de inaugurare a acestuia. În şedințele următoare s-au dezbătut şi votat noul statut al congresului şi noul regulament electoral. Prevederile din statut se refereau la alegerea mitropolitului şi la controlul Fondului Bisericesc, motiv pentru care acesta a rămas în arhiva Ministerului de Culte din Viena timp de zece ani, nefiind aprobat. De abia la 31 mai 1891 statutul a fost remis guvernatorului Bucovinei, contele Anton von Pace (1891–1892), condiții în care, în septembrie 1892, a fost organizat un nou congres bisericesc, pentru a lua în dezbatere sugestiile guvernului privitoare la articolele despre alegerea mitropolitului şi controlul asupra Fondului Bisericesc. Din cauza unor incidente, bazate pe conflictul dintre guvernator şi reprezentanții politici şi bisericeşti ai românilor, lucrările congresului au fost amânate, fără ca acesta să mai fi fost convocat cândva[14].

Eusebiu Popovici a murit la Cernăuți, la 28 septembrie 1922.

Preotul profesor Petru Rezuş a făcut o evocare a personalității acestuia, scriind: „O personalitate uriaşă, profilată pe cerul bisericii bucovinene, al cărui renume de mult trecuse, încă în timpul vieții, cordonul despărțitor de frați, în România, din care teologi de seamă şi arhierei îi traduc cărțile, un enciclopedist de

[11] Emil Satco, *op. cit.*, p. 248; Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea. Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, Ediție anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.– Editura Vestala, 1999, p. 683.

[12] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 5.

[13] Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 675.

[14] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 275–278.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

prestigiu, răsărit în inima cetății arboroase, căruia-i dă o fală fără egal, transformând Facultatea de Teologie, la care servea, în cel dintâi focar de cultură teologică din Răsăritul ortodox, un umanist poliglot, care s-a consumat ca o făclie în slujba idealurilor celor mai sfinte, un promotor şi un deschizător de drumuri, ale cărui scrieri sunt operă de căpătâi a învățământului nostru teologic şi o mândrie legitimă a ortodoxiei noastre naționale – acesta a fost Eusebiu Popovici".

Cuvinte de apreciere la adresa ierarhului bucovinean a avut şi Gala Galaction: „Numele lui e cunoscut şi venerat de toată lumea românească bisericească, ba şi mai departe, lumea ortodoxă orientală. Înțelepciunea, bunătatea şi cultura acestui patriarh al ştiinței teologice ortodoxe de astăzi, nu sunt întrecute în sufletu-i decât de modestia nețărmurită pe care o are" [15].

Cleric cu o vastă cultură şi o viață morală exemplară, Eusebiu Popovici se înscrie în rândul personalităților de seamă ale culturii româneşti din Bucovina.

[15] http://www.crispedia.ro/Eusebiu_Popovici.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

EUSEBIU POPOVICI (1838–1922). 175 DE ANI DE LA NAŞTERE[*]

RODICA IAȚENCU

Eusebiu Popovici (1838–1922). 175 Jahre seit seiner Geburt

(*Zusammenfassung*)[**]

Der Theologieprofessor Eusebiu Popovici ist am 15. Februar 1838 in Czernowitz geboren, als Sohn des Priesters Constantin Popovici und dessen Ehefrau, Maria (geb. Bendevschi). Zwischen 1848 und 1856 besuchte er das Lyzeum, dann zwischen 1857 und 1860 das Institut für Theologie, beide in Czernowitz. In der Periode 1860–1861 machte er eine Fortbildung in der Geschichte des Kirchwesens und im kanonischen Recht in Wien. Eusebiu Popovici heiratete Elena Hacman und hatte einen Sohn, den zukünftigen Wissenschaftler, Dr. Gheorghe Popovici, der ein Kämpfer für die Rechte der Rumänen war und als Bukowiner Dichter unter dem Pseudonym Theodor Robeanu bekannt wurde. Der Professor Eusebiu Popovici beteiligte sich an dem kulturellen Leben der Provinz. Er war Kustos der Czernowitzer Staatsbibliothek (1861–1870), Professor am Institut für Theologie und an der Theologiefakultät in Czernowitz. Eusebiu Popovici war sechsmal Dekan der Theologiefakultät und Rektor der Czernowitzer Universität (1880–1881; 1895–1896). Er war auch Schulinspektor (1869–1876) und Mitglied des Österreichischen Schulrats (1877–1896). 1863 ist Eusebiu Popovici zum Priester geworden. Nachdem seine Frau gestorben ist, wurde er zum Mönch geweiht, ohne seinen Namen zu verändern. Er hatte verschiedene Ämter innerhalb des Czernowitzer Erzbistums inne. Die Würdigung seiner ganzen Tätigkeit kam am 4. April 1908, als er Ehrenmitglied der Rumänischen Akademie gewählt wurde. Eusebiu Popovici veröffentlichte zahlreiche Studien in der „Candela"-Zeitschrift (Czernowitz) und im „Archiv für Katholisches Kirchenrecht" (Mainz). Er hatte Beschäftigungen im Bereich der Linguistik und Übersetzung. Er versuchte die schwierige Lage der rumänischen Schulen zu lösen, die von den österreichischen Behörden mit der Aufhebung bedroht waren. In diesem Sinne verfasste er zwei

[*] Comunicare susținută la Sesiunea științifică *Alma Mater Sucevensis*, organizată de Departamentul de Științe Umane și Social-Politice – Facultatea de Istorie și Geografie și Centrul de cercetări interdisciplinare „Charpathica" ale Universității „Ștefan cel Mare", Ediția a XIII-a, dedicată împlinirii a 50 de ani de viață universitară suceveană, Secțiunea de Istorie modernă și contemporană, Suceava, 7 martie 2013. Sursă foto: http://www.basilica.ro/stiri/15-februarie-1838-s-a-nascut-in-cernauti-eusebiu-popovici-preot-si-profesor_3897.html.

[**] Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)

Lehrbücher, die aber in Manuskriptform geblieben sind. Weiter verfasste Eusebiu Popovici *Die universale Kirchengeschichte*, die an der Theologiefakultät in deutscher Sprache unterrichtet wurde. 1895 ist seine Broschüre *Geschichte und Literatur des Systems der dogmatischen Theologie* erschienen. Er ist in Czernowitz, am 28. September 1922 gestorben.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die Bukowina, Eusebiu Popovici, Theologieprofessor, die Czernowitzer Universität, die Rumänische Akademie.

BDD-A32956 © 2013 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:25 UTC)